

Оксана ПАЛІЙ

МАНДРІВКА З МИНУЛОГО В МАЙБУТНЄ

(До історії формування фонду спеціальних колекцій Центру імени митрополита Андрея Шептицького Українського католицького університету)

Сьогодні, в часи новітніх технологій, може видаватися, що збірки стародруків та рукописів, формування їх у спеціальні відділи – завдання неактуальне і таке, що вже належить історії. Бо ж стільки всього можна знайти на просторах інтернету...

Проте, так це лише на перший погляд. Як можемо переконатися зі збірки архівних артефактів, рукописів та стародруків фонду спеціальних колекцій Центру імени митрополита Андрея Шептицького Українського католицького університету, існує нагальна потреба у переосмисленні вже відомих фактів із національних позицій, у відкритті та вписуванні в нашу культурну пам'ять нових персоналій та явищ в історії українського мистецтва, які з тих чи інших причин були вилучені радянською цензурою. І запити надходять не тільки із академічного середовища: фахових науковців, студентів, а й від публіки, здавалося б, далекої від наукових досліджень: лікарів, учителів, соціальних працівників, священників, інженерів. Тож маємо вже нагоду пересвідчитись в актуальності формування такого фонду.

Починалось усе ще 1929 р., коли митрополит Андрей Шептицький подарував тисяча двісті унікальних книжок для створення книгозбірні Львівської Богословської академії. Фонд спеціальних колекцій, як і Бібліотека Українського католицького університету, брали свій початок саме з цієї книгозбірні, швидко поповнюючись, як свідчать численні згадки в листах студентів та викладачів академії. Та настав “золотий вересень” 1939 р., і один з перших результатів діяльності “червоних визволителів” в окупованому Львові – повністю, вщент зруйноване приміщення бібліотеки Львівської богословської академії.

Багато містян серед руїн знаходили вцілілі книжки із штемпелями книгозбірні академії. І зберігали

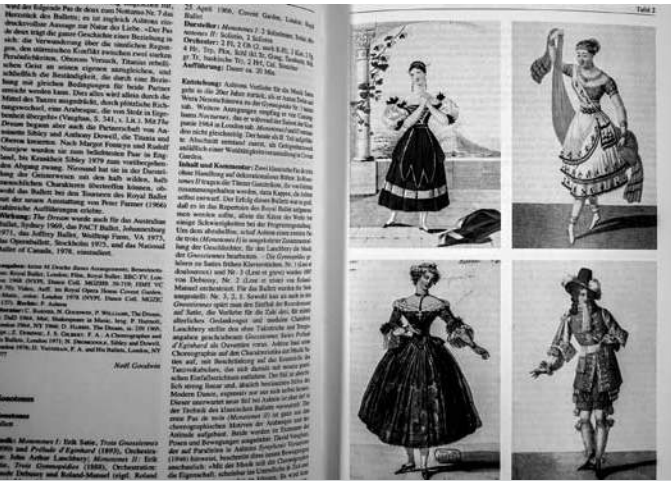

ті знахідки в своїх приватних бібліотеках довгі десятиліття.

Однак, коли 1993 р. відчинились двері Львівської богословської академії (згодом перейменованої на Український католицький університет), керованої владикою Борисом Гудзяком, одночасно була відкрита і бібліотека. Очолив її спочатку історик Церкви, о. Михайло Петрович. Саме він розпочав нелегку роботу із наповнення бібліотеки. Як доктор історії Українського католицького університету в Римі, Михайло Петрович зумів придбати для бібліотеки у Львові пів тисячі стародруків, більшість із яких, звичайно потребувала на реставрації.

Чисельну збірку стародруків до бібліотеки Українського католицького університету подарував також знаний музикознавець, дослідник давньої церковної музики, доктор мистецтвознавства Юрій Ясіновський. Принагідно серед інших екземплярів подарованих стародруків варто відзначити чудову колекцію “Четві Мінеї” та Ірмологіонів. Назагал варто зауважити, що Ірмолої, Часослови, Четві Мінеї, Трєбники, Октоїхи, Апостоли, Псалтирі, Анфологіони, Служєбники, Житія святих та ін., що складають колекцію стародруків релігійної тематики є однією із

Виступ проф. Крістофа Вольфа на Міжнародному музикознавчому симпозиумі "Ex umbra in solem".
Центр імени митрополита Андрея Шептицького
Українського католицького університету.
Львів, 5 листопада 2017 р.

Сторінки з книги "Енциклопедія музичного театру", подарованої Крістофом Вольфом для фонду спеціальних колекцій Центру імени митрополита Андрея Шептицького Українського католицького університету.

найповніших збірок друкованих артефактів такого характеру в Україні.

Однак, значно численіша джерельна база персональних колекцій Фонду спеціальних колекцій бібліотеки Українського католицького університету, зокрема візантиністики Ганса-Георга Бека – медієвіста і візантолога; італомовна колекція о. Івана Шевціва – дослідника історії Греко-Католицької церкви; колекція історика Михайла Демковича-Добржанського; збірка друкованих видань та аудіо-архів лінгвіста Олекси Горбача; збірка з літургії о. Роберта Тафта; колекція з візантиністики Ігоря Шевченка; колекція книжок та архів Михайла Лесіва; архів Миколи Чубатого; архів українського Самвидаву; архів польського Самвидаву; архів Миколи Геніка-Березовського. Нещодавно до фонду було додано нові безцінні надбання, а саме: колекція музикознавця Крістофа Вольфа; колекція поштівок Львова кін. XIX–XX ст. – дарунок Джефрі Вілза; рукописи Б.-І. Антонича.

У контексті публікації в журналі "Просценіум", для мистецького загалу найцікавішою є передовсім вищезгадана колекція музикознавця Крістофа Вольфа.

У Берлінській співочій академії за кількисот років було сформовано унікальну збірку артефактів музичної культури Європи, зокрема німецьких композиторів Генделя, Моцарта, Мендельсона, а також зібрано листи Гете до одного із директорів академії – Цельтера. Осердям колекції став так званий "Старий архів Баха". До цього "Старого архіву" належали музичні твори (рукописи) та епістолярій не тільки самого Баха, а й членів його родини. Однак, під час Другої світової війни доглядачі архіву вивезли колекцію із бомбардованого Берліна. Відтоді сліди цього скарбу загубилися на довгі десятиліття.

Дослідники творчості Баха тривалий час пробували розшукати сліди колекції – однак намарно. Серед ентузіастів був і найвідоміший у світі бахознавець, професор Гарвардського

університету, директор музею Баха у Ляйпцігу – Крістоф Вольф.

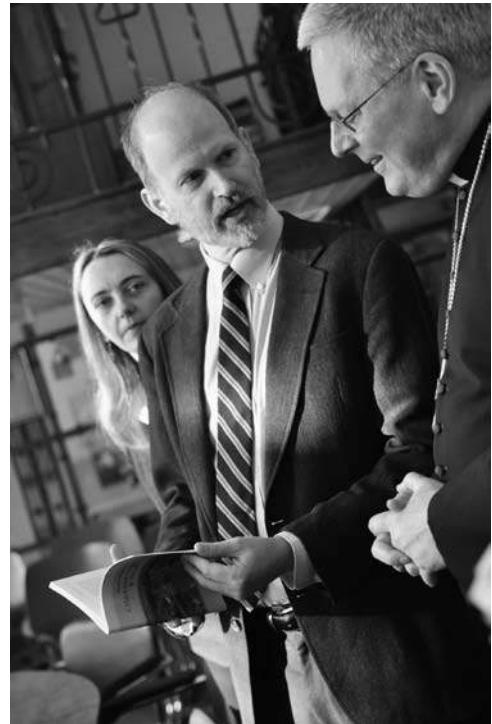
Цілком випадково К. Вольфові вдалося з'ясувати, що колекція бібліотеки Берлінської співочої академії як військовий трофей потрапила до Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтв України, що розташовувався на території Національного заповідника “Софія Київська”. Тож подальші кроки дослідника були спрямовані на те, щоб ідентифікувати цей архів як колекцію Берлінської співочої академії. Тривале дослідження збірки дало Крістофу Вольфу підстави зробити публічну заяву про те, що саме цей фонд і є архівною збіркою Берлінської співочої академії, більше званою як “Архів Баха”.

Уже згодом дослідник з'ясував, що війська червоної армії знайшли згаданий архів у замку Улерсдорф, поблизу польського міста Вроцлав, і вирішили переправити збірку до Києва як військовий трофей.

К. Вольф завдяки допомозі українських колег ідентифікував архів, зробивши в Києві та Берліні офіційну заяву; з'явилися офіційні повідомлення в ЗМІ про віднайдення архіву, який вважався назавжди втраченим. Отже, восени 2018 р. виповнюється рівно двадцять літ від часу цього сенсаційного відкриття.

Однак постало питання, що ж робити з архівною збіркою далі – адже в ній міститься багато творів та документів, які стосуються безпосередньо історії культури України. Зокрема йдеться про вцілілі унікальні твори М. Березовського. Після тривалих, майже трирічних дискусій, нарад та обговорень вирішено, що фонд Баха буде передано до Німеччини, в музей Баха в Ляйпцігу, а частина архівних документів, яка стосується безпосередньо історії музичної культури України, залишиться в Києві. Крім того, Німеччина, своєю чергою, відповідно зреагувавши на такий жест України, передала до Києва збірки архівів та колекцій, вивезені німецькими військами з наших територій як трофеї під час Другої світової війни. Цей компроміс дослідників тоді був навіть оформлений законодавчо на рівні керівників двох держав – канцлера Німеччини Г. Шрьодера та Президента Л. Кучми у 2001 р. Здавалося б, історія набула свого позитивного завершення.

Але, як виявилось, фінал був ще попереду. Повернувшись до Німеччини, К. Вольф опрацював знайдений архів і видав твори Карла-Філіпа-Еммануеля Баха із своїми авторськими примітками та коментарями – так з'явиться унікальне факсимільне 50-томове видання. Адже, окрім наукових текстів, дослідник подав ще й ноти самих творів, так би мовити, “в перекладі” на “сучасну музичну мову”, і передав це видання до бібліотеки Центру імені митрополита Андрія Шептицького Українського католицького університету (відділ спеціальних колекцій) разом із

Джефрі Вілз (в центрі), даритель колекції поштівок Львова кін. XIX–XX ст. до збірки фонду спеціальних колекцій Центру імені митрополита Андрія Шептицького УКУ. Ліворуч – про-ректор Наталія Климовська.

колекцією музикознавчої літератури (близько пів тисячі одиниць збереження). Передовсім, це книжкова музикознавча й нотна колекція, присвячена життю і творчості Моцарта, Баха та його родини, Бетовена, Шопена, а також окремі монографії, присвячені певним музичним епохам загалом (готика, ренесанс, бароко, класицизм та ін.).

Проте, дарунок професора К. Вольфа містив ще цілу низку енциклопедичних видань та словників, присвячених музичній термінології німецькою, англійською та (окремі видання) французькою мовами. І от серед згадуваних енциклопедичних раритетів маємо одне, особливо важливе для театрознавців – семитомове видання Енциклопедії музичного театру, яке друкувалося впродовж 1986–1994 рр. у Мюнхені. Над Енциклопедією працювала велика кількість музикознавців та театрознавців з усієї Європи. Саме ця Енциклопедія – єдина на сьогодні в Україні – містить інформацію про всіх (!!!) драматургів, які творили в галузі музичного театру протягом чотирьохсот років. Також тут можемо знайти біографічні відомості про режисерів, артистів, художників, художників з костюмів, винахідників різноманітних технічних пристроїв для музичних театрів, факти з історії театральних будівель світу, де сьогодні містяться музичні театри.

Візит Віктора та Катерини Юценків у Фонд спеціальних колекцій Центру імени митрополита Андрея Шептицького Українського католицького університету, 8 березня 2018 р.

Принагідно варто зауважити, що професор Крістоф Вольф планує восени знову завітати до Львова; він передає з Гарварду для нашої книгозбірні решту своєї бібліотеки та особистого архіву, в якому буде ще чимало цікавих і вагомих знахідок для істориків музичного театру.

Окрім того, на базі колекції вінілових платівок бібліотеки УКУ та музичної колекції, подарованої К. Вольфом, завдяки співпраці із музичним товариством *Naliciana Schola Cantorum* невдовзі буде створено так звану аудіозалу для ширшого ознайомлення із музичними колекціями Центру Шептицького бібліотеки УКУ.

Нарада експертів щодо повернення до Львова колекцій та архівів українки зі США та Канади (зокрема Стенфордського університету). Фонд спеціальних колекцій Центру Шептицького УКУ. Львів, 6 лютого 2018 р.

Додамо також, що взимку цього року наша книгозбірня поповнилася унікальними артефактами, що відомі серед поціновувачів як “Зошити Антонича”. Це 12 зшитків – рукописних записів відомого українського поета Б.-І. Антонича, які ще чекають на вивчення та видання з фаховими коментарями дослідників його творчості. Зошити були придбані завдяки сприянню президента УКУ владики Б. Гудзяка, ректора о. Б. Праха та відомої філологині Я. Мельник. Уже тепер можемо зазначити, що ці важливі рукописи викличуть чималий інтерес дослідників та читачів

Третя збірка книжок (тексти оригінальних творів, переклади, перероблення, навіть лібрето опер та оперет), яка, на нашу думку, буде найцікавішою для культурологів чи театрознавців – колекція видань із серії “Театральна бібліотека” львівського видавництва “Русалка”. Поки що надбання – на стадії формування, однак, частина книжок та видань із цієї колекції вже доступна для найширшого кола читачів.

Крім того, вважаємо потрібним заанонсувати, що завдяки діячам української діаспори нам вдалося розшукати унікальні архіви та колекції у США й Канаді, які, сподіваємося, невдовзі зможемо представити для вивчення українським дослідникам. Передовсім йдеться про архів відомого театрального художника Едварда Козака (Еко), вже навіть повністю оцифрований завдяки зусиллям доньки митця – Оксани Козак. Невдовзі буде також оцифрований і переданий до відділу спеціальних колекцій фонд Українського Шекспірівського товариства, яким керував Д. Чижевський і який нині зберігається у відділі українки Наукової бібліотеки Стенфордського університету (США).

Як бачимо, театральна колекція відділу спеціальних колекцій Центру Шептицького бібліотеки УКУ постійно поповнюється і, сподіваємося, невдовзі стане вагомою і знаною книгозбірнею для вивчення і дослідження історії театрального мистецтва в Україні та світі.